

Agata JASZCZUK¹
Ewa KLESZCZEWSKA²
Katarzyna ŁOGWINIUK³

Analiza zjawiska i wiedzy na temat palenia papierosów wśród uczniów szkoły podstawowej, gimnazjum, liceum i studentów

Analysis of the phenomenon and the knowledge of smoking cigarettes among pupils and students

¹Zakład Kosmetologii z Dermatologią, Wyższa Szkoła Kosmetologii i Ochrony Zdrowia, Białystok
Kierownik:
Prof. dr hab. *Wacław Niczyporuk*

²Zakład Chemii, Wyższa Szkoła Kosmetologii i Ochrony Zdrowia, Białystok
Kierownik:
Prof. dr hab. *Helena Puzanowska-Tarasiewicz*

³Centrum E-learningu, Wyższa Szkoła Kosmetologii i Ochrony Zdrowia, Białystok
Kierownik: mgr *Katarzyna Łogwiniuk*

Dodatkowe słowa kluczowe:

palenie papierosów
badanie ankietowe
uczniowie
studenci

Additional key words:

cigarette smoking
questionnaire survey
pupils
students

Celem pracy było porównanie stosunku do palenia tytoniu uczniów i studentów. Informacje były zbierane przy użyciu kwestionariusza do samodzielnego wypełnienia przez respondentów. Osobom badanym zagwarantowano anonimowość. Badaniem objęto grupę 135 uczniów szkoły podstawowej, 131 – gimnazjalistów, 106 – licealistów i 294 studentów. Ankieta poruszała takie kwestie jak: początki i przyczyny sięgnięcia po papierosy, środowisko ankietowanych, wiedzę na temat chorób mających związek z paleniem, a także prób porzucenia nałogu.

Wstęp

Obecnie jednym ze społecznych problemów zarówno w Polsce jak i na świecie jest używanie tytoniu pod różnymi postaciami. Jest to już nie tylko ogromny problem antyzdrowotny, ale także zjawisko kulturotwórcze. Nie budzi wątpliwości fakt, że skutki nałogu palenia papierosów ponoszą nie tylko sami palacze, ale także osoby znajdujące się w ich najbliższym otoczeniu. Wyniki badań wskazują, że palenie papierosów jest odpowiedzialne za ponad 20 różnych jednostek chorobowych [5]. Są wśród nich m.in. nowotwory złośliwe płuc, jamy ustnej, ślinianek, gardła, krtani, trzustki, żołądka, skóry, zwiększa się też ryzyko zachorowania na choroby układu krążenia i serca, zmniejsza się odporność organizmu i płodność [3]. Palenie tytoniu wpływa także na niską wagę urodzeniową noworodków matek palących.

Ok. 30% nowotworów złośliwych jest wywołanych przez szkodliwe związki chemiczne zawarte w papierosach i dymie tytoniowym. Do substancji szczególnie szkodliwych zalicza się nikotynę, smołę, tlenek węgla, fenol i jego pochodne, metale śladowe np. polon, arsen, nikiel, kadm, nitrozaminy, chlorek winylu, aldehyd octowy, tlenki azotu, formaldehyd, amoniak, aceton, benzopiren, uretan, piren, DDT, toluidyna, toluen, cyjanowodor i wiele innych. Na toksyczne, mutagenne, teratogenne i kancerogenne substancje są narażeni nie tylko aktywni palacze, ale i bierni, w tym szczególnie dzieci oraz kobiety w ciąży. Prawie 80% spośród chorych na nowotwory płuc to czynni palacze. I mimo, iż wiele uwagi w środkach masowego przekazu poświęca się szkodliwo-

The aim of presented study was to comparison analysis the attitude related to smoking habit among pupils and students. Data was collected through questionnaire which was filled individually and independently by each respondent and additionally anonymity was guaranteed. Research covered group of 135 elementary school pupils, 131 – high school, 106 – grammar school and 294 students. The questionnaire covered such topics as: beginning and reasons for cigarettes smoking, the environment of surveyed and knowledge about diseases connected with smoking, trials to break smoking cigarettes.

ści palenia jest to uzależnienie wciąż bagatelizowane [2,4].

Wyższa Szkoła Kosmetologii i Ochrony Zdrowia w Białymstoku kształci młodzież na kierunkach związanych z ochroną zdrowia: Kosmetologia, Fizjoterapia, Pielęgniarstwo, Ratownictwo Medyczne, stąd władze Uczelni zdają sobie sprawę z tego jak ważny jest stosunek do palenia tytoniu przyszłego personelu medycznego. W przyszłości studenci tej uczelni jako pracownicy służby zdrowia powinni propagować szeroko rozumiany zdrowy styl życia, w tym też „modę na niepalenie”. Uczelnie wyższe kształcące osoby związane z branżą medyczną i naukami pokrewnymi mają dużą rolę do odegrania w odpowiadaniu przygotowaniu studentów do promocji postaw prozdrowotnych [2].

Od 2006 roku w Wyższej Szkole Kosmetologii i Ochrony Zdrowia wdrażany jest Program Prozdrowotny, którego celem jest promowanie zdrowego stylu życia. Objął on studentów wszystkich kierunków zarówno studiów stacjonarnych jak i niestacjonarnych. Jednym z elementów Programu jest monitorowanie zjawiska palenia papierosów wśród studiującej w WSKiOZ młodzieży oraz ocena ich wiedzy i stopnia świadomości na temat szkodliwości nałogu [1].

W związku z tym, iż wielu studentów deklarowało rozpoczęcie palenia przed ukończeniem 18 roku życia postanowiono ocenić świadomość i wiedzę na temat nałogu palenia wśród uczniów szkoły podstawowej, gimnazjum i liceum. W tym celu przeprowadzono ankiety wśród uczniów w/w typów szkół. Ankiety zawierały pytania analogiczne do tych jakie zadano studentom

Adres do korespondencji:

Mgr Agata Jaszczuk
Wyższa Szkoła Kosmetologii i Ochrony Zdrowia
15-875 Białystok, ul. Krakowska 9
Tel.: (+85) 749 94 30; Fax. (+85) 749 94 31
e-mail: biuro@wskosm.pl

Material i metody

W roku akademickim 2008/2009 przeprowadzono badania ankietowe wśród uczniów szkoły podstawowej, gimnazjum, liceum i studentów WSKiOZ w Białymstoku. Kwestionariusz ankiety składał się z metryczki oraz pytań zamkniętych jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru. Wszystkim badanym zagwarantowano anonimowość. Respondenci określali swój stosunek do palenia, odpowiadali na pytania dotyczące m.in. okresu, w którym sięgnęli po pierwszego papierosa, liczby wypalanych papierosów, wiedzy na temat szkodliwości nikotyny, środowiska, w którym się wychowywali a także liczbą osób palących w ich otoczeniu, jak również stosunku do palenia papierosów pracowników służby zdrowia [5]. Odpowiedzi respondentów przedstawiono w postaci ilościowej, stosując metody statystycznej oceny wyników.

Wyniki i ich omówienie

W roku szkolnym 2008/2009 ankiety wypełniło: 135 uczniów szkoły podstawowej (klasy V i VI), 131 – gimnazjalistów, 106 – licealistów oraz 294 studentów wszystkich kierunków WSKiOZ studiujących zarówno w systemie stacjonarnym jak i niestacjonarnym.

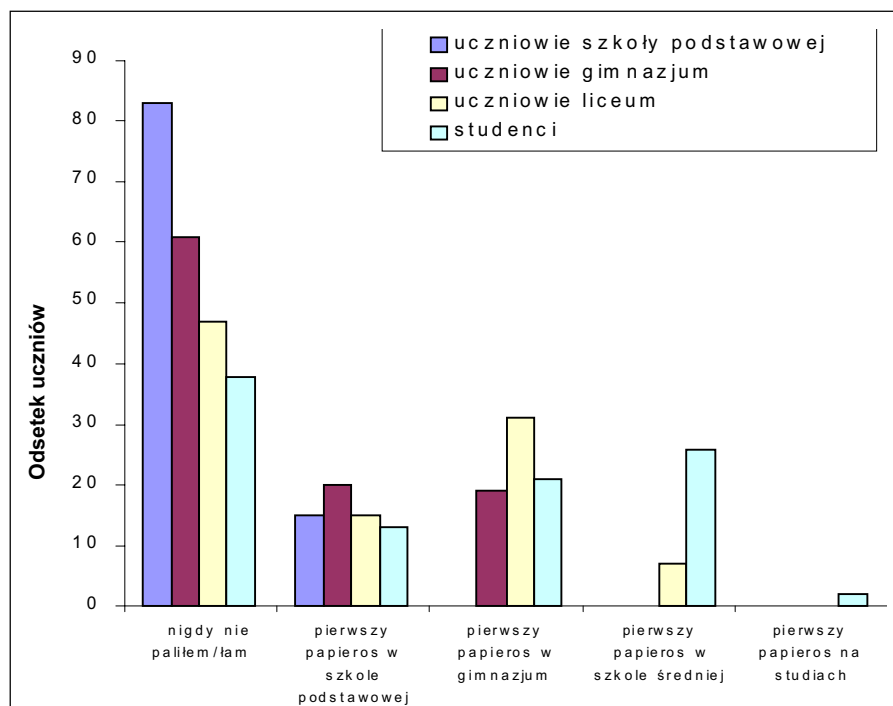
Jedno z pierwszych pytań dotyczyło okresu życia w jakim po raz pierwszy badani sięgnęli po papierosa. Rycina 1 przedstawia wyniki dla wszystkich respondentów.

Wśród uczniów szkoły podstawowej 83% nigdy nie paliło a 15% sięgnęło już po papierosa. Jeśli chodzi o gimnazjalistów to do niepalenia przyznało się 61%, 20% rozpoczęło palenie w szkole podstawowej, a 19% w gimnazjum. Wśród licealistów dane przedstawiają się następująco: nigdy nie paliłem/łam zaznaczyło 47%, zacząłem/łam palić w szkole podstawowej – 15%, w gimnazjum – 31%, w liceum – 7%. Studenci natomiast udzielili następujących odpowiedzi: „nigdy nie paliłem/łam” – 38%, „sięgnąłem/łam po pierwszego papierosa w szkole podstawowej” – 13%, „sięgnąłem/łam po pierwszego papierosa w gimnazjum” – 21%, „sięgnąłem/łam po pierwszego papierosa w szkole średniej” – 26%, „sięgnąłem/łam po pierwszego papierosa na studiach” – 2%.

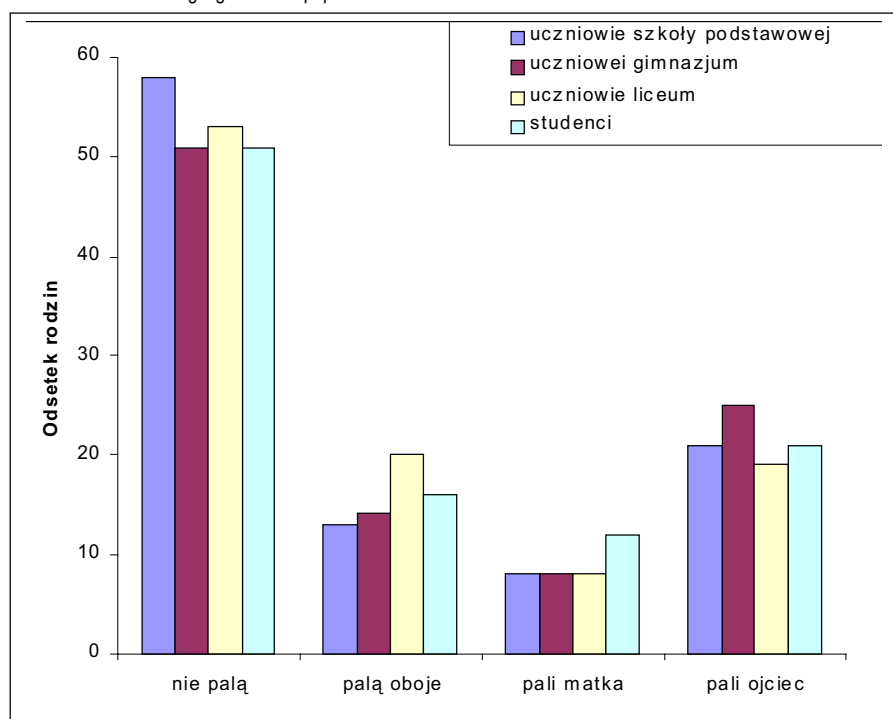
Z analizy powyższych wyników widać, iż część dzieci i młodzieży sięga po papierosa w bardzo młodym wieku. Odsetek osób, które nigdy nie paliły zmniejsza się wraz z wiekiem respondentów.

Na pytanie dotyczące przyczyn palenia 61% uczniów szkoły podstawowej odpowiedziało, iż główną przyczyną była ciekawość, natomiast dla 33% jest to środek zaradczy na stres. Najczęściej powtarzające się odpowiedzi wśród gimnazjalistów to ciekawość – 30%, a także chęć zaimponowania innym – 15%. Licealiści jako przyczyny palenia podali również ciekawość – 58%, oraz środek zaradczy na stres – 48%. Odpowiedzi studentów nie odbiegały od odpowiedzi pozostałych respondentów. Wg 52% palenie jest środkiem zaradczy na stres, a 32% sięgnęło po pierwszego papierosa z ciekawości.

Analizowano także środowisko ankietowanych zarówno deklarujących palenie jak i wolnych od nałogu. Wiadomo nie od dziś, iż środowisko bardzo silnie wpływa na postawę dzieci i młodzieży. Stosunek do używania papierosów przez rodziców oraz ko-

Rycina 1
Inicjacja palenia papierosów wśród uczniów i studentów.
The initiative of smoking cigarettes of pupils and students.

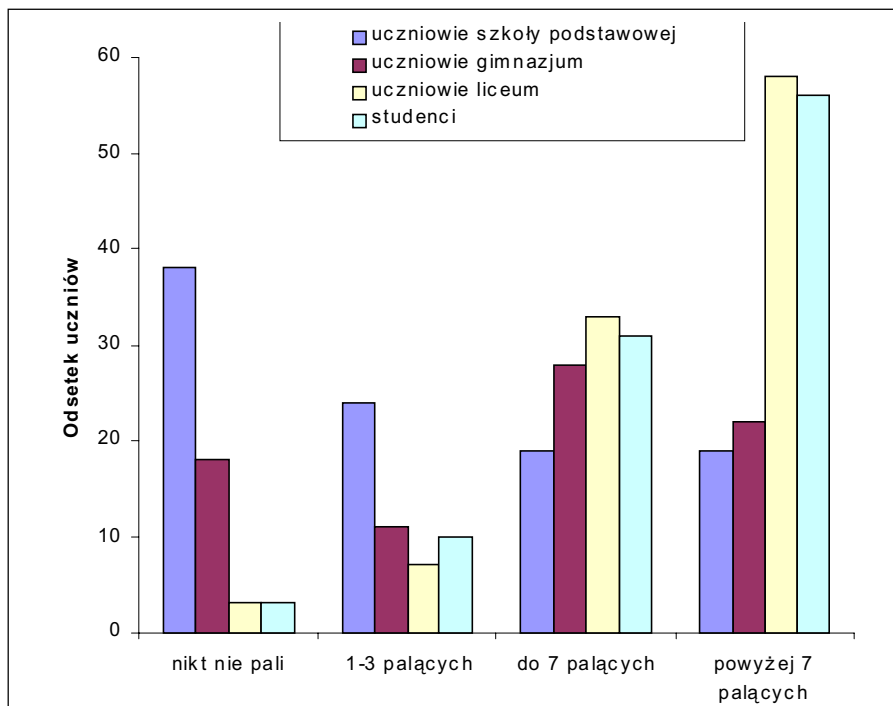

Rycina 2
Odpowiedzi uczniów i studentów na pytanie: Czy rodzice palą?
The pupils and students answers on a question: Are your parent smoking?

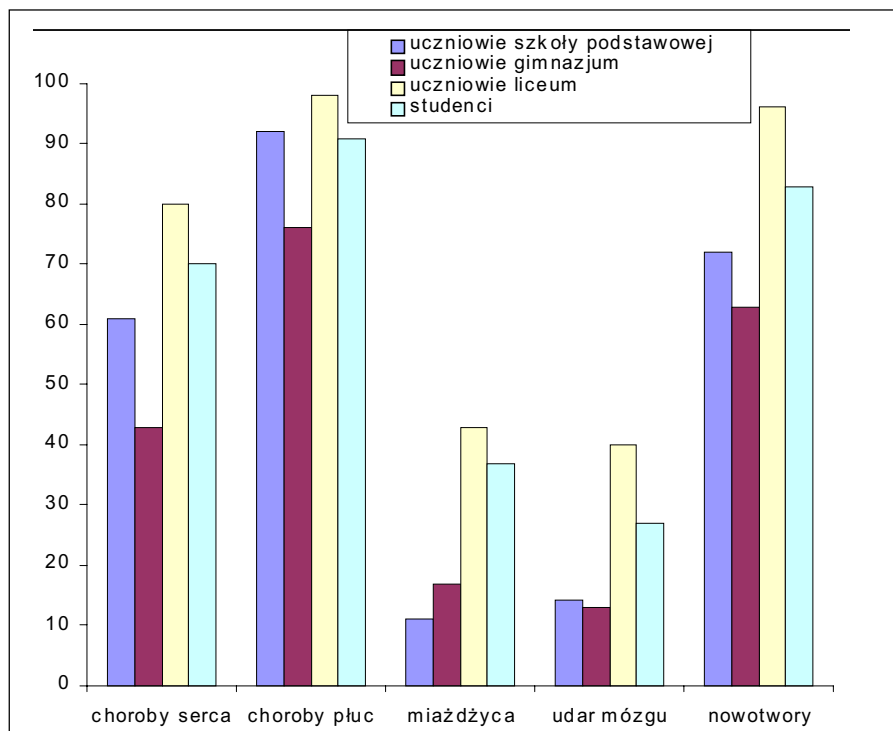
ledzy i koleżanki mogą mieć duże znaczenie w zachowaniach antyzdrowotnych badanej grupy. Rycina 2 przedstawia graficzną odpowiedź na pytanie „czy rodzice palą papierosy”. 58% uczniów szkoły podstawowej pochodzi z rodzin gdzie rodzice nie palą, natomiast w 13% rodzin palą oboje rodzice. W 8% rodzin pali tylko mama, a w 21% tato. W gimnazjum wyniki przedstawiają się następująco: „rodzice nie palą” – 51% odpowiedzi ankietowanych, „palą oboje” – 14%, „pali tylko matka” 8% ankietowanych, „pali tylko ojciec” – 25%.

Wyniki wśród badanej grupy licealistów przedstawiają się bardzo podobnie. W 53% rodzin rodzice są wolni od nałogu palenia papierosów, w 20% palą oboje, aktywną palaczką jest matka w 8%, a w 19% – ojciec.

W rodzinach studentów stosunek do palenia rodziców przedstawia się następująco: w 51% rodzin rodzice nie palą, w 16% palą oboje, w 12% – pali matka, a w 21% – ojciec. Z ryciny 2 widać, iż stosunek do palenia tytoniu przez rodziców jest bardzo zbliżony we wszystkich grupach uczniów i stu-

Rycina 3
Charakterystyka środowiska ankietowanych.
 Characteristics of the environment of the interviewed persons.

Rycina 4
Wiedza studentów na temat wpływu palenia na organizm.
 The knowledge of students about harmful effect of smoking.

dentów, którzy wypełnili kwestionariusze. Aby ocenić wpływ środowiska na respondentów zapytano o liczbę osób palących z najbliższego otoczenia. Tylko 38% uczniów szkoły podstawowej przebywa w środowisku gdzie nikt nie używa papierosów. 24% ma w najbliższym otoczeniu nie więcej niż 3 osoby palące. Od 3 do 7 znajomych pali wg 19% badanych. Taka sama ilość respondentów otacza się ponad 7 osobami palącymi.

Wśród gimnazjalistów wyniki kwestionariusza przedstawiają się następująco: 18%

spotyka się tylko z niepalącymi, w otoczeniu 11% pali 1-3 osoby, w 28% ok. 7 znajomych, 22% ma więcej niż 7 znajomych, którzy aktywnie palą.

Znacznie gorzej przedstawiają się odpowiedzi licealistów. Tylko 3% otacza się osobami wolnymi od nałogu palenia. 7% ma 1-2 palących w swoim otoczeniu. W przypadku 33% ankietowanych pali do 7 osób, w których towarzystwie przebywają. Aż 58% badanych deklaruje, że w ich środowisku pali ponad 7 osób.

Osoby studiujące w WSKiOZ otaczają

się w większości znajomymi palącymi. 3% nie ma palaczy w swoim środowisku. Do 3 palących kolegów lub koleżanek przyznało się 10% ankietowanych studentów, ok. 7 palących osób zna 31% badanych a powyżej 7 – 56% respondentów.

Kolejne pytanie ankiety dotyczyło skutków palenia papierosów. Uczniowie i studenci mogli udzielić kilku odpowiedzi. Wybierali następujące odpowiedzi: choroby serca, choroby płuc, miażdżycy, nowotwory, udar mózgu. Rycina 4 przedstawia odpowiedzi ankietowanych. Najczęściej zaznaczane były choroby płuc i nowotwory.

Najmniej ankietowanych we wszystkich grupach wiekowych zdaje sobie sprawę z tego, że palenie przyczynia się także do występowania udaru mózgu i miażdżycy. Najlepiej poinformowani o skutkach palenia są uczniowie szkoły średniej, najslabiej – gimnazjum.

Najmłodszy wypełniający kwestionariusz czerpią informacje o negatywnym wpływie tytoniu przede wszystkim od rodziców (67%) i nauczycieli (61%), a także z reklam (54%). Małe znaczenie mają programy informacyjne i Internet. Gimnazjalistom najwięcej informacji o skutkach palenia dostarcza telewizja (74%) i Internet (27%), w mniejszym stopniu są to rodzice i nauczyciele. Licealiści przyznali, że tego typu informacje czerpią przede wszystkim z reklam (76%), z programów informacyjnych (72%) i Internetu (71%). Podobnie jak w przypadku gimnazjalistów rodzice i nauczyciele pełnią mniejszą rolę w tym zakresie.

Zapytano aktywnych palaczy o to czy próbowali zerwać z nałogiem palenia. Wśród uczniów szkoły podstawowej 65% przyznało, iż nie podejmowało żadnych prób porzucenia palenia. 10% zadeklarowało próby zerwania z nałogiem przy użyciu nikotynowej terapii zastępczej, gum do żucia, plastrów, itp. Tyle samo osób stosowało akupunkturę. 30% najmłodszych respondentów to zwolennicy silnej woli w walce z paleniem tytoniu.

Palący gimnazjaliści zaznaczyli następujące odpowiedzi: 62% nigdy nie podejmowało prób zaprzestania palenia, 4% – stosowało nikotynową terapię zastępczą, gumy do żucia, plastry itp., 1% – stosowało akupunkturę, a 32% – jest zwolennikiem stosowania silnej woli w walce z paleniem tytoniu. Wśród używających papierosy licealistów 47% nie podejmowało prób zerwania z nałogiem palenia. 56% to zwolennicy stosowania silnej woli, a tylko 3% korzystało z nikotynowej terapii zastępczej. Spośród palących czynnie studentów tylko 25% nie próbowało zerwać z nałogiem palenia papierosów, 63% deklaruje stosowanie silnej woli w walce z paleniem, 11% wspomagało się terapią antynikotynową, gumami do żucia, plastrami w walce z nałogiem. Mniej niż 1% stosował akupunkturę.

Sytuacje, które skłaniają do powrotu do nałogu palenia to wg uczniów podstawówki brak silnej woli – 42%, sytuacja stresowa i uleganie otoczeniu po 26%. Gimnazjaliści natomiast wskazywali sytuacje stresowe jako główną przyczynę powrotu do nałogu (23% wszystkich odpowiedzi). W dalszej kolejności znalazły się – brak silnej woli – 21%, oraz – uleganie otoczeniu – 15%. Wg

73% odpowiedzi licealistów sytuacji stresowe powodują, iż sięgają po papierosa, 52% zaznaczyło, że brak silnej woli i uleganie otoczeniu uniemożliwiają trwale zerwać z nałogiem. Studenci WSKiOZ wskazywali również na sytuacje stresowe (47% wszystkich odpowiedzi), 30% – brak silnej woli i 19% uleganie otoczeniu. Ponieważ respondenci mogli zaznaczyć więcej niż jeden element tego pytania, wskazywali także na inne możliwości. W zerwaniu z nałogiem przeszkadzają także obawa przed przybraniem wagi, uczęszczanie do klubów, wpływ palących kolegów i koleżanek oraz chęć imponowania.

Wnioski

Na podstawie analizy odpowiedzi uczniów szkoły podstawowej, gimnazjum, liceum oraz studentów, wynika, iż papierosy są coraz częściej stosowaną używką. Wiele osób rozpoczyna palenie w bardzo młodym wieku, a nie wszyscy z nich zdają sobie sprawę ze szkodliwości palenia. Dla

wielu źródłem, z którego dowiadują się o negatywnym działaniu nikotyny na organizm jest przede wszystkim telewizja i Internet. Bardzo mały wpływ na edukację zdrowotną powyżej szkoły podstawowej mają rodzice i nauczyciele. Dlatego wprowadzanie prozdrowotnych programów profilaktycznych już w szkołach podstawowych wydaje się jak najbardziej celowe. Niski jest także poziom wiedzy o negatywnym działaniu używek wśród uczniów gimnazjum. Lekcje o zdrowym stylu życia powinny mieć formę pogadanek, wesołych lub smutnych inscenizacji przygotowanych przez uczniów, prelekcji, broszur dostosowanych do ich wieku. Ważne wydaje się też nauczanie dzieci i młodzieży radzenia sobie z sytuacjami stresowymi, gdyż one w większości były wskazywane jako przyczyna trudności w zerwaniu z nałogiem palenia papierosów.

Większość studentów Wyższej Szkoły Kosmetologii i Ochrony Zdrowia zdaje sobie sprawę z faktu, że jako przyszli pracownicy służby zdrowia nie powinni palić, a swo-

ją postawą powinni dawać przykład pacjentom. Dlatego też uczelnie kształcące studentów na kierunkach związanych z branżą medyczną i pokrewnych powinny dołożyć wszelkich starań, aby odpowiednio przygotować studentów do pełnienia tej roli.

Piśmiennictwo

1. **Kleszczewska E.**: Wprowadzenie Programu Prozdrowotnego Profilaktyka 2006-2009 w Wyższej Szkole Kosmetologii i Ochrony Zdrowia w Białymstoku. *Przegl. Lek.* 2007, 64, 811.
2. **Kleszczewska E., Jaszczuk A.**: Analiza zjawiska palenia papierosów i przyczyn tego zjawiska wśród studentów Wyższej Szkoły Kosmetologii i Ochrony Zdrowia w Białymstoku. *Przegl. Lek.* 2008, 65, 572.
3. **Kleszczewska E., Jaszczuk A., Szpakow A.**: Badanie wiedzy oraz postaw wobec nałogu palenia papierosów wśród studentów wybranych kierunków w Polsce i na Białorusi. *Przegl. Lek.* 2008, 65, 580.
4. **Rzeźnicki A., Krupińska J., Stelmach W. i wsp.**: Częstość palenia tytoniu wśród studentów ostatnich lat Wydziału Nauk o Zdrowiu. *Przegl. Lek.* 2007, 64, 786.
5. **Reducing the Heath Consequences of Smoking: 25 years of progress.** A report of the Surgeon General. US. Dep. of Heath and Human Services 1989.